

ГЕОГРАФСКА И СТРАТЕШКА ПРОУЧАВАЊА ПЉЕВАЉСКОГ КРАЈА СЛОБОДАНА МИШОВИЋА

*Проф. др Слободан Мишовић, Пљеваљски крај – географска
истраживања, СО Пљевља 2006, стр. 378.*

Пљевљак, пуковник, професор универзитета, научник, човјек са два доктората наука, по струци настављач знаменитог Танасија Пејатовића, Слободан Мишовић написао је и објавио књигу о свом завичају *ПЉЕВАЉСКИ КРАЈ – ГЕОГРАФСКА ПРОУЧАВАЊА*. Вишегодишња истраживања и проучавања аутор је оснажио доступним изворима и објављеном литературом старије и новије провенијенције историјског, географског, демографског и привредног садржаја.

Садржај књиге изложен је у 7 поглавља: Географски положај пљеваљског краја; Природно-географска својства; Историјско-географске основе развоја; Становништво; Насеља и перспективе даљег развоја пљеваљског краја. Свако поглавље садржи више добро разрађених и укомпонованих потпоглавља. Научно-истраживачки метод у истраживању и обради материје уз приступачан, прегледан и разумљив стил писања, омогућава да се ова књига са лакоћом чита и са знатижељом прате резултати до којих је аутор дошао у својим истраживањима и проучавањима.

На основу остатака материјалне и духовне културе, аутор прати развој насеља у пљеваљском крају у континуитету од праисторије до данашњих дана. О томе наводи и бројне топониме, орониме и хидрониме, давнашњег или каснијег поријекла. Неки су илирског, келтског, словенског и турског поријекла. Ето посла за савремене филологе, археологе и друге стручњаке. Бројни су топоними који сведоче о развијеној рударској активности у пљеваљском крају у стара времена. Упркос томе, констатује С. Мишовић, Пљевља се релативно касно, тек у XVI вијеку, појављују на географским картама млетачких и холандских картографа, што се да објаснити њиховом удаљеношћу од главних путева. Иначе, Пљевља као насеље углавном су била насеље отвореног типа: град, трг, касаба, паланка, варош и поново град. Посебна занимљивост до које је дошао проф. Мишовић јесте да у Пљевљима данас има чак 158 насеља, међу којима једно градско и 157 сеоских. Нажалост само шест од ових бројних насеља има пораст становништва, док су остала 152 насеља депопулациона, од којих 80% оних, која се налазе у вишим подручјима, стално се смањују и полако нестају као насеља. Поређења ради, у београдском подручју, вели Мишовић, данас има 157 насеља, што је мање

од пљеваљског подручја. Посебну вриједност књиге чини 138 изванредно ауторски урађених и обликованих прилога илустративног материјала: карте, табеле, графикони, фотографије и прилози. На основу писаног текста и ових материјала на разумљив и прегледан начин аутор је обрадио и приближио Пљевља и пљеваљски крај: његову историјску прошлост и споменике културе; географски положај и састав тла; минералне сировине, рудно, шумско и друго богатство; рељеф, климу и температуру ваздуха; хидрографију и падавине; привредни и друштвени потенцијал и развој; насеља, домаћинства, становништво са свим параметрима – сеобе, природни прираштај, верску и националну припадност, густину насељености, образовање, запосленост, старосну структуру и друге показатеље.

Када је у питању становништво пљеваљског краја, треба имати у виду да турска власт све до краја свог присуства на овим просторима (1912) није вршила званични статистички попис становништва. Оријентационе процјене броја становништва вршене су на основу броја пореских и војних обвезника, броја домаћинстава и просечног броја чланова домаћинстава. Оваквим „процјенама“ треба додати да су и Срби и муслимани свјесно скривали број пореских, војних и парохијских обвезника, како би платили мањи порез држави и цркви. Број хришћанских домаћинстава и становника крила је и турска држава како би умањила укупан број хришћана под својом управом пред великим силама које су захтевале од турских власти да спроведу потребне реформе у државној управи на европском тлу. Од 1921. г. до краја свог постојања југословенска држава и касније СРЈ и ДЗ Србија и Црна Гора, редовно су вршиле попис становништва и домаћинстава по свим основама, што је био посебан предмет проучавања проф. С. Мишовића. Упркос ратним недаћама и другим факторима, становништво се у пљеваљском крају све до седамдесетих година XX вијека стално повећавало, за разлику од тог времена до данас, када се бележи знатно опадање. Разлози оваквог стања су двојаки: мањи број новорођене дјеце у једној породици и стално иселјавање ради школовања и бољих услова живота и рада у другим развијенијим срединама.

Посебно су занимљиви подаци о националној и образовној структури становништва. Између два свјетска рата у пљеваљском подручју живело је 99,72% Срба православне и мухамеданске вјероисповијести, 1948. г. преименоваше се у Црногорце, не својом вољом, но вољом „демократских“ власти, њих 98,78%, да би се 1991. као Срби изјаснило 24,37 % становника. Необавештени читалалац закључио би да се нешто необично десило са постојећим становништвом: да су, недај боже, због неке епидемије изумрли, да су се због неких недаћа добровољно или присилно иселили. Но, као што знамо, није ни једно ни друго, но дневно политичке лудости и лутања. Као што је познато, комунистичка власт је послије Другог свјетског рата свим Србима

православне и муслиманске вјероисповијести без питања промијенила националну припадност. Овај податак подсећа на ону народну мудрост да стадо које лута није далеко од опасности да се изгуби. За памћење су и подаци да је 1921, када је вршен први званични статистички попис у Пљевљима, било две трећине неписменог становништва и 86,52% оних који су се бавили пољопривредом. Упоређења ради, у већини сусједних општина стање је било још неповољније.

Резултати до којих је аутор дошао су вишеслојни и драгоцени, како у сазнајном смислу, тако и за пројектовање будућег развоја пљеваљског краја. Иако је познат геолошки састав тла, пљеваљски крај је, сматра проф. Мишовић, геолошки још увијек недовољно проучен, без геолошке карте као основног документа за ове сврхе. Иако је од постављања прве аустроугарске метеоролошке станице у Пљевљима протекло више од 100. године, континуираног истраживања у ове сврхе касније дуго времена није било. За Пљеваљски крај, констатује проф. Мишовић, карактеристична је инверзија температуре, велика облачност због планинских масива који спречавају продор влажног ваздуха са Јадранског мора и најмања количина падавина у Црној Гори.

Положај Пљеваља у односу на ближе и даље окружење мијењао се кроз историју. У средњем вијеку, за вријеме Немањића и турске управе, ова средина је била у средишњем простору државне територије, или се налазила на важним саобраћајним путним правцима, од Приморја ка унутрашњости земље. У римско доба и од 1912. г. до данас Пљевља су удаљена од државног средишта и ван главних привредних и друштвених збивања. Брдско-планински положај пљеваљског краја и удаљеност од главних саобраћајница и већих речних котлина, и данас су отежавајуће околности за његов успешан развој. Међутим, по природном и рудном богатству, шумском комплексу, водној снази, Пљевља су, истиче Мишовић, далеко најбогатија општина данас у Црној Гори, са Новим Пазаром најбогатија у Рашкој области и једна од богатијих средина у доскорашњој државној заједници Србија и Црна Гора (резерве руде барита, цигле и производње иверице износе 100 %, угља 90 %, лапорца 50 %, олова и цинка 45 %, електричне енергије 36 % у Црној Гори). Захваљујући овом богатству Пљевља су после Другог свјетског рата доживела значајан привредни развој и друштвени напредак, највећи у својој историји. Међутим, ни приближно својим природним и рудним богатствима и људском потенцијалу. Упркос овим предностима, Пљевља су, с правом констатује аутор, у периоду после Другог свјетског рата до данас скоро цио период имала мањи раст буџетских средстава од раста републичких буџетских средстава Црне Горе, што се неповољно одражавало на укупан привредни и друштвени развој Пљеваља и запосленост у овој средини. Неадекватан однос републичких власти Црне Горе према Пљевљима имао је за последицу

да се на Пљевља првенствено гледало као на сировинску базу са мало финалне прераде његовог богатства. Од Пљеваља се узимало, а мало враћало. Од разрешења овог гордијевог чвора зависи будући развој ове средине у данашњој Црној Гори.

Као Пљевљак коме је завичај на срцу, проф. др Слободан Мишовић је сматрао за потребно да, на основу својих истраживања и других расположивих података, укаже на неке могуће правце развоја пљеваљског подручја у наредном периоду, што може бити од користи планерима развоја ове средине. Основу пљеваљске привреде, сматра Мишовић, треба да чини индустрија и пољопривреда. Оријентација, вели, треба да буде ка развоју индустрије, са акцентом на развоју прерађивачких капацитета, развоју рударства, шумарства, пољопривреде и туризма. У вези са пројектовањем будућег развоја сматра да је потребно следеће: изградња жељезничке пруге Пљевља-Пријепоље, успостављање савременог аутопута од Пљеваља до Јадранског мора и путног правца: Фоча – Пљевља – Бијело Поље; створити услове за даља истраживања, експлоатацију и рационалнију потрошњу угља за дужи временски период; наводи потребу ревитализације ТЕ Пљевља, изградњу Блок 2 ТЕ, подизање малих хидроелектрана и топлфикацију Пљеваља; стварање услова за финалну прераду дрвета; развој и осавремењавање електронске и текстилне индустрије; развој индустрије грађевинског материјала (цигле, блокова и цемента); развој интезивне пољопривредне производње на мини фармама; подизање мањих погона за производњу здраве хране, прераду коже, ароматичног и лековитог биља; развој спортско-рекреативног, ловног, сеоског и излетничког туризма. Посебан акценат Мишовић ставља на потребу одговарајуће заштите животне средине која треба да обухвати санирање садашњег лошег стања, затим заштиту ваздуха, вода и земљишта. У вези са тим указује да је крајње вријеме да се установи **катастар загађивача** и да се формира **Фонд за заштиту животне средине у Пљевљима**, као посебна буџетска институција из које ће се финансирати заштита животне средине у Пљевљима. И на крају, као последње, али и најважније, предлаже да се уради **Концепт одрживог развоја пљеваљског краја у наредном периоду**. На надлежним људима у Пљевљима и Црној Гори је да резултате истраживања проф. др С. Мишовића користе у осмишљавању и пројектовању будућег развоја Пљеваља и пљеваљског краја.

Што се тиче аутора ове књиге, може се рећи да је он са аспекта своје струке с успјехом написао монографију о родном крају, пре опште монографије о овој средини. Тиме је он и на овај начин одужио свој дуг према завичају. Ово је књига за све пљеваљске куће и посленике који се буди бавили планирањем и развојем овог краја.

Милић Ф. Петровић